Societat | | Actualitzat el 24/12/2019 a les 16:55

De la missa del gall al tortell de Reis

El cicle de festes nadalenques té diverses tradicions ben arrelades a Catalunya

Tions a la Fira de Santa Llúcia de Barcelona | Mariona Batllés

El cicle de festes nadalenques té diverses tradicions ben arrelades a Catalunya. De la nit del 24 de desembre fins al matí del 5 de gener, el costumari en va ple. Us en resumim els orígens i les curiositats de totes les dates assenyalades d'aquestes festes.

La nit de Nadal amb missa del gall. A Catalunya hi ha més tendència a celebrar el dia de Nadal que no pas a fer gran festa durant la *Nochebuena*, com se'n diu popularment a Espanya. A casa nostra, no obstant, hi ha un element tradicional que entronca amb la vessant religiosa que li dona caràcter propi a la nit en què s'inicien les festes del Nadal. Es tracta de la missa del gall, la celebració que comença a les dotze de la nit a moltes esglésies del país i que pretén ser una commemoració del naixement de Jesús.

El nom d'aquesta missa, que a Mallorca i al País Valencià s'anomena Matines, es troba en la història que explica que el gall va ser el primer animal a presenciar el naixement (i el bou i la mula no?). De misses del gall se'n fan arreu del món catòlic, i la més celebrada és la que es fa al Vaticà i que celebra el mateix Papa de Roma.

El tió. Fer cagar el tió (també dit *soca*, *tronc* o *tronca*) és una activitat molt catalana que s'ha fet durant decennis per la nit de Nadal. El tió entronca amb orígens rurals i amb rituals que tenen relació amb el solstici d'hivern i la natura. El fet que una soca regali llaminadures és un símbol d'abundància i un preludi del renaixement de la natura després dels freds. Aquesta figura rivalitza bé amb la moda de Santa Claus i ha generat una minicultura popular de cançons que utilitzen els menuts abans d'iniciar la bastonada.

Els Pastorets. La representació teatral nadalenca per excel·lència. N'hi ha diverses versions, des dels centenaris de Folch i Torres fins a l'actual i delirant *Jisàs de Netzerit* de Pau Riba. El teatre català té en els Pastorets la seva primera escola a partir de la qual s'han desenvolupat grans carreres. De Nadal a Reis, els teatres del país s'omplen de pastors, dimonis i àngels.

El caganer. No falta mai en un pessebre català. És la figura indispensable i la que fa més gràcia, i tanta en fa, que darrerament s'ha convertit en un fenomen. No hi ha personatge famós que es preui que no tingui el seu caganer. Un negoci del segle XXI que data del segle XVII, encara que no va ser fins el XIX quan es va popularitzar. Diuen que aquesta figura simbolitza el personatge que retorna a la terra el que d'ella prové i contribueix a fertilitzar el sòl per millorar la collita de l'any següent.

Nadal. L'abundància de vianda li dona a aquest dia un aureola especial. Escudella, carn d'olla i pollastre rostit és la part tradicional del menú que es rega amb vi i cava i es remata amb torrons i neules. La sobretaula és llarga i la digestió, més.

Sant Esteve. És festiu a Catalunya. De fet, per Sant Esteve no es reparteixen ni els diaris de paper. És el segon dia d'àpat fort i l'estrella de la taula, des de sempre, han estat els canelons. Alguns escrits sobre les tradicions catalanes diuen que en aquesta festivitat s'acostumava a menjar amb la part de la família que no havia estat a taula el dia abans.

També s'assegura que Sant Esteve es va convertir en un dia festiu degut als problemes que tenien moltes persones a l'hora de tornar cap a la ciutat després de passar el Nadal als masos i als camps. Al no haver-hi una locomoció potent, el dia de Sant Esteve es convertia en una jornada inútil laboralment parlant, perquè els ciutadans passaven el dia retornant a casa.

Concert al Palau de la Música. És una tradició que té, exactament, 105 anys d'història. El 1913, l'Orfeó Català va presentar aquest concert, per bé que no sempre s'ha pogut celebrar. Per la mort del president Francesc Macià, l'acte es va aplaçar fins el darrer dia de l'any. L'esclat de la Guerra Civil va deixar el Palau sense concert del 1936 al 1945, i posteriorment, només s'ha deixat de fer en dues ocasions; l'any 1962 per una gran nevada, i el 1975 per motius de reestructuració del cor. La primera peça que es va interpretar en aquest concert va ser "El cant de la Senyera".

Dia dels Innocents. Els innocents eren els nens primogènits menors de dos anys que vivien a Betlem fa 2018 anys i que Herodes va fer matar, segons la tradició catòlica. D'aquí pren el nom aquest dia, on és costum que la gent es gasti bromes. La llufa que es penja a l'esquena és la imatge d'aquesta jornada.

L'home dels nassos. Se sol explicar a la mainada que el dia 31 de desembre surt l'Home dels nassos, una persona que té tants nassos com dies té l'any. És un engany vil perquè s'explica amb una "malícia" que fa creure que el personatge 365 nassos a la cara, sense pensar que el 31 de desembre resta un sol dia per acabar l'any. En diversos llocs de Catalunya fan aparèixer un capgròs que presideix una cercavila.

Cavalcada de Reis i tortell. Els Reis Mags d'Orient (que ni eren tres ni tampoc eren mags) posen el punt final al Nadal. Arriben el dia 5 de gener amb tota mena de vehicles, i recorren carrers i places amb boniques carosses. La celebració de l'Epifania acaba el 6 de gener amb un dinar i amb la ingesta del tradicional tortell de Reis, un postre típic que pagarà la persona que trobi la fava en el seu tall. Qui trobi el Rei, serà coronat.